

ДОГОВОРИ У СФЕРІ МУЗИЧНОГО ШОУ-БІЗНЕСУ З МАЛОЛІТНІМИ ТА НЕПОВНОЛІТНІМИ АРТИСТАМИ-ВИКОНАВЦЯМИ: ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ І ШЛЯХИ ЙОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ*

Катерина Москаленко,

аспірант кафедри цивільного права Київського національного університету імені Тараса Шевченка

У сфері музичного шоу-бізнесу немало малолітніх та неповнолітніх зірок як зарубіжної, так і вітчизняної естради, причому їх кількість щороку зростає. Успішною кар'єрою до досягнення 18-річного віку можуть пишатися такі зірки як Бритні Спірс, Ашер, Джастін Бібер, Алсу, Аліна Гросу та інші. На практиці з такими особами, продюсерами та іншими учасниками музичного шоу-бізнесу укладаються продюсерські, рекордингові договори, договори на проведення концертної діяльності, промо-турів тощо.

Правовий статус малолітніх та неповнолітніх осіб врегульований цивільним та сімейним законодавством України, проте на практиці виникають певні проблеми, пов'язані з участю таких осіб в договірних правовідносинах у сфері музичного шоу-бізнесу. Деяким аспектам участі малолітніх та неповнолітніх артистів-виконавців у зазначених правовідносинах була присвячена увага таких вчених як О.П. Сергєєв [1], Є.В. Якубова [2], С.Б. Кокіна [3], О.Б. Орлова [4], О.В. Остапенко [5], однак однозначного вирішення відповідних проблем не запропоновано.

З метою опрацювання шляхів удосконалення механізму правового регулювання зазначених відносин доцільно проаналізувати як приписи вітчизняних правових норм, що регулюють питання участі малолітніх та неповнолітніх артистів - виконавців у договір-

них відносинах в сфері музичного шоу-бізнесу, так і досвід регулювання цих відносин в інших країнах.

За приписами ст. 1 Конвенції ООН про права дитини дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, застосованим до даної особи, вона не досягає повноліття раніше [6]. Аналогічне положення містить ч. 1 ст. 1 Закону України «Про охорону дитинства» [7]. Традиційно у будь-якій країні світу дітям надається особливий правовий статус, зумовлений їх фізичним та розумовим рівнем розвитку. За загальним правилом діти не можуть зараховуватися на роботу до досягнення встановленого мінімального віку, їм в будь-якому випадку не може доручатися чи дозволятися робота, чи заняття, які були б шкідливими для їх здоров'я чи розвитку або перешкождали б їх фізичному, розумовому чи моральному розвитку. Ці положення знайшли відображення на міжнародному рівні, а саме — у Декларації прав дитини (принцип 9) [8], та Конвенції ООН про права дитини (ст. 32) тощо. Як зазначається у ч. 3 ст. 6 Рекомендацій ООН про стан творчих працівників, ураховуючи специфіку дитини-артиста, державам-членам пропонується брати до уваги положення Декларації прав дитини ООН [9].

Однак із загального правила існує виняток. Зокрема, згідно зі ст. 8 Кон-

* Стаття друкується в авторській редакції

ДОГОВІРНІ ВІДНОСИНИ

венції Міжнародної організації праці № 138 про мінімальний вік прийому на роботу [10] компетентний орган влади після консультацій з відповідними організаціями роботодавців і працівників, де такі існують, може шляхом видачі дозволів робити в окремих випадках винятки із заборони приймати на роботу за наймом чи на іншу роботу... для такої мети, як участь у художніх виступах. Дозволи, що видаються таким чином, обмежують тривалість робочого часу та встановлюють умови, за яких може виконуватись робота за наймом чи інша робота. При цьому за приписами ч. 1 ст. 7 цієї Конвенції така робота не повинна бути шкідливою для здоров'я або розвитку дітей і не повинна перешкоджати відвіданню ними школи, їхній участі в затверджених компетентними органами влади програмах професійної орієнтації або підготовки, або їхнім можливостям скористатися отриманим навчанням. Таким чином, малолітні та неповнолітні особи можуть залучатися до виконання обов'язків артистів-виконавців за договорами у сфері музичного шоу-бізнесу, якщо умови залучення їх до такої роботи не суперечитимуть нормам, встановленим ч. 1 ст. 7 цієї Конвенції. Аналогічне положення містить ст. 5 Директиви Ради Європи 94/33/ЕС «Про захист молодих людей на роботі» [11].

Міжнародно-правовими нормами встановлені лише загальні правила залучення малолітніх та неповнолітніх осіб до виконання обов'язків артистів-виконавців. Тому доцільно проаналізувати відповідні норми чинного законодавства, за якими розмежовано дієздатність малолітніх та неповнолітніх осіб.

Так, відповідно до ст. 31 Цивільного кодексу України [11] (далі — ЦК України) фізична особа, яка не досягла чотирнадцяти років (малолітня особа), володіє частковою цивільною дієздатністю. Оскільки укладення продюсерського або іншого договору у сфері музичного шоу-бізнесу вочевидь виходить за

межі цивільної дієздатності малолітньої особи, можна зробити висновок про те, що самостійно укласти договір, за яким малолітня особа зобов'язується виконувати обов'язки артиста-виконавця, така особа не може. Стороною за таким договором можуть бути лише законні представники малолітньої особи (батьки (усиновлювачі), опікуни або інші особи) (ст. 242 ЦК України).

Виникає питання стосовно того, чи необхідним є дозвіл органів опіки та піклування на укладення законними представниками договору, який передбачає виконання малолітньою особою обов'язків артиста-виконавця. Так, за приписами ч. 2 ст. 177 Сімейного кодексу України [12] батьки малолітньої дитини не мають права без дозволу органу опіки та піклування вчиняти такі правочини щодо її майнових прав: укласти договори, які підлягають нотаріальному посвідченню та (або) державній реєстрації, в тому числі договори щодо поділу або обміну житлового будинку, квартири, видавати письмові зобов'язання від імені дитини, відмовлятися від майнових прав дитини. З огляду на відповідні нормативні приписи висновок про обов'язковість отримання дозволу органу опіки та піклування на укладення продюсерського або іншого договору у сфері музичного шоу-бізнесу слід, на нашу думку, виходити з аналізу коректного договору, який не повинен містити умов, що підпадають під зазначені обмеження.

Правові наслідки вчинення правочину малолітньою особою поза межами її цивільної дієздатності встановлені ч.ч. 2 і 3 ст. 221 ЦК України. Згідно з відповідними приписами вчинення правочину тягне за собою двосторонню реституцію. Якщо правочин з малолітньою особою вчинила фізична особа з повною цивільною дієздатністю, то вона зобов'язана повернути батькам (усиновлювачам) малолітньої особи, або одному з них, з ким проживає малолітня особа, або опікуну все те, що вона одержала за таким пра-

вочином від малолітньої особи. Батьки (усиновлювачі) або опікун малолітньої особи зобов'язані повернути дієздатній стороні все одержане за цим правочином в натурі, а за неможливості повернути одержане в натурі — відшкодувати його вартість за цінами, які існують на моменту відшкодування.

У випадку підписання малолітнім артистом-виконавцем продюсерського договору він визнається нікчемним відповідно до ст. 221 ЦК України (як вчинений за межами цивільної дієздатності малолітньої особи). Поряд з цим чинне законодавство України містить два способи «легалізації» договору, стороною якого є малолітній виконавець:

- за приписами ч. 1 ст. 221 ЦК України правочин, який вчинено малолітньою особою за межами її цивільної дієздатності, може бути згодом схвалений її батьками (усиновлювачами) або одним з них, з ким вона проживає, або опікуном. Правочин вважається схваленим, якщо ці особи, дізнавшись про його вчинення, протягом одного місяця не заявили претензії другій стороні. Таким чином, якщо малолітня особа самостійно виступила стороною за продюсерським або іншим договором в сфері музичного шоу-бізнесу, а її законним представником стало про це відомо і протягом місяця вони не заявили претензії другій стороні за договором, такий договір вважатиметься схваленим законними представниками та дійсним.
- відповідно до ч. 2 ст. 221 ЦК України на вимогу заінтересованої особи суд може визнати такий правочин дійсним, якщо буде встановлено, що він вчинений на користь малолітньої особи. Заінтересованою особою в такому випадку можуть бути, на нашу думку, інші сторони договору — наприклад, продюсер за продюсерським договором.

Неповнолітні особи, тобто особи у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти

років, володіють неповною цивільною дієздатністю. Із аналізу встановленого для неповнолітніх осіб обсягу дієздатності можна зробити висновок про те, що особа з неповною цивільною дієздатністю може виконувати обов'язки артиста-виконавця за договором за умови надання згоди батьків (усиновлювачів) або піклувальників (ч. 2 ст. 32 ЦК України). За відсутності згоди батьків (усиновлювачів) або піклувальників неповнолітнього, такий правочин може бути згодом схвалений ними (в такому ж порядку, як і правочин, вчинений малолітньою особою). Такий правочин може бути визнано судом недійсним за позовом заінтересованої особи (якою, як видається, можуть бути батьки (усиновлювачі) або піклувальники неповнолітнього). У випадку задоволення судом такого позову настають наслідки, передбачені ст. 216 ЦК України як двостороння реституція.

Вивчення міжнародного досвіду підписання продюсерського договору з малолітніми/неповнолітніми артистами-виконавцями свідчить, що найбільш детально це питання врегульовано у законодавстві США. Так, у США діє доктрина дитинства (*infancy law doctrine*), за якою особа, яка не досягла 18-річного віку, не має відповідного обсягу правоздатності, тобто позбавлена права укладати контракти та нести обов'язки за укладеним контрактом. За правилом названої доктрини, особа, яка не досягла 18 років, має право розірвати контракт у будь-який час [14; с. 430]. Право особи, яка не досягла 18 років, на розірвання укладеного контракту є фінансовим ризиком для контрагента малолітньої/неповнолітньої особи. Навіть якщо зазначена особа зловживатиме своїм правом на розірвання контракту, ця обставина не може бути правовою підставою для зобов'язання її виконати контракт або відшкодувати збитки, завдані невиконанням своїх обов'язків [15; с. 30]. Законодавство США не містить спеціальної процедури розірвання контракту з малолітньої

ДОГОВІРНІ ВІДНОСИНИ

особою. Як правило, відмова від виконання контракту може бути заявлена шляхом надіслання відповідного простого письмового повідомлення контрагента малолітньої особи або укладенням іншого контракту, відмінного від положень первісного контракту з посиланням на недосягнення особою повноліття у процесі розгляду судом справи тощо [15; с. 30].

У законодавстві США існують норми, які роблять можливим надання законної сили договору самим артистом-виконавцем у разі досягнення ним 18-річного віку, тобто норми про так звану ратифікацію. Така ратифікація договору не обов'язково повинна здійснюватися в письмовій формі. У разі вчинення конклюдентних дій, які б свідчили про згоду артиста продовжувати виконання своїх обов'язків за таким договором, або за відсутності дій, які б свідчили про протилежне, договір вважається ратифікованим [15; с. 31].

В деяких країнах практикується «легалізація» судами договору, укладеного з малолітнім або неповнолітнім артистом-виконавцем. Така практика існує, наприклад, у Великобританії, де суди можуть «легалізувати» договір, якщо він відповідає вимогам законодавства, але не можуть виправити «дефектну угоду» (*bad bargain*). У вирішенні відповідного питання суди Великобританії беруть до уваги несправедливі обмеження сторони за договором та не виправданий вплив однієї сторони на іншу. Наприклад, якщо артист-виконавець, що тільки починає свій шлях у шоу-бізнесі, підписав довгостроковий договір, умови якого можуть бути пізніше інтерпретовані як такі, що створюють несправедливі обмеження для дитини та не виправданий тиск на неї іншою стороною за договором, то контракт може бути розірвано в судовому порядку [16; с. 26].

Практика «легалізації» продюсерського договору набула найбільшого поширення у США. Так, Каліфорнія та Теннессі стали першими штатами у

США, в яких на законодавчому рівні було врегульовано питання укладення контракту з особами, які не досягли 18-річного віку, а також вирішено питання стосовно захисту зароблених ними таким чином коштів до досягненнями 18 років [17; с. 55]. Першим законом, який стосувався захисту малолітніх та неповнолітніх артистів-виконавців став Закон Кугана (Coogan's Law), прийнятий у Каліфорнії в 1939 році після розгляду судом справи Джекі Кугана — малолітнього актора, батьки якого витратили всі кошти, зароблені ним до досягнення ним 18-річного віку [14; с. 433]. У 2000 році до Закону Кугана були внесені зміни, згідно з якими мінімум 15% коштів від доходу дитини-артиста повинні знаходитись у траст-фонді, управління яким здійснюється під контролем суду [14; с. 437]. Подібне положення є й у законодавстві штату Теннессі. У Каліфорнії відсоток доходу, який повинен вноситися до траст-фонду збільшено до 25%.

Законодавством штату Нью-Йорк запроваджена процедура судової перевірки і схвалення рекордингових контрактів, так само як і контрактів з менеджерами та контрактів про надання агентських послуг малолітньому та неповнолітньому артисту-виконавцю. Для судового схвалення встановлено три базових критерії:

- контракт повинен бути справедливим для малолітнього артиста-виконавця,
- період, на який укладено контракт, не повинен перевищувати законодавчо встановлений період,
- батьки або інші законні представники малолітньої особи повинні дати згоду на укладення такого контракту. Якщо ж строк контракту перевищує 3 роки від дати його укладання, такий контракт не буде «легалізовано» судом. Однак, якщо судом буде встановлено, що малолітню особу представляє кваліфікований юрист, який є спеціалістом з права розважальної індустрії (*en-*

tertainment law), суд може схвалити контракт терміном до 7 років.

Інші положення контракту (наприклад, розміщення доходів артиста-виконавця на депозитному рахунку в банку, їх зберігання для нього тощо) можуть бути схвалені, якщо суд вважатиме їх доцільними та такими, що відповідають інтересам артиста-виконавця. Якщо новостворений за участі малолітнього артиста-виконавця об'єкт права інтелектуальної власності продовжує приносити прибуток після закінчення 3 років, на які було укладено контракт з артистом, а його продюсер має право на частину авторської винагороди, суд може схвалити правомірність існування положення про обов'язок виплати роялті продюсеру і після спливу строку контракту. Зазвичай після укладання контракту з однією рекординговою компанією артист не має права укласти контракт про новий випуск того чи іншого твору до спливу 5 років після закінчення дії контракту. У випадках укладення контракту з малолітнім артистом суд може заборонити укладати контракт з іншою рекординговою компанією до закінчення 3 років з моменту спливу строку укладеного контракту [15; с. 31].

На нашу думку, окремі положення законодавства США можуть бути використанні в Україні для удосконалення як правового регулювання відповідних відносин, так і судової практики з розгляду справ, пов'язаних з визнанням недійсними (дійсними) договорів, що укладаються з малолітніми артистами-виконавцями.

Аналіз норм чинного законодавства України, зарубіжної доктрини та судової практики дає підстави для таких висновків:

1. Законодавство України в цілому відповідає існуючим міжнародним стандартам в сфері захисту дітей-артистів.
2. У разі необхідності укладення договору з малолітнім артистом-виконавцем іншій стороні за догово-

ром (наприклад продюсеру) слід укладати договір не з малолітньою особою, а з її законними представниками. Якщо договір укладається з самою малолітньою особою, то існує можливість «легалізації» договору шляхом надання згоди законними представниками такої особи на його укладення або його судової «легалізації».

3. Доцільним є внесення змін до Закону України «Про авторське право і суміжні права» [18], доповнивши ст. 39 ч. 2-1 такого змісту:

Якщо винагорода підлягає виплаті малолітньому виконавцю, то батьки/опікуни зобов'язані вносити 25% від отриманої винагороди на депозитний рахунок, відкритий у банківській установі на ім'я малолітнього артиста-виконавця. Батькам/опікунам забороняється розпоряджатися відповідним вкладом. Малолітній виконавець може самостійно розпоряджатися вкладом після досягнення 14-річного віку.

4. У розгляді справ, пов'язаних із «легалізацією» продюсерського договору, укладеного з малолітнім артистом-виконавцем, судам слід запровадити практику, за якою враховувати надання/відсутність надання згоди законних представників малолітньої особи, нешкідливість виконуваної роботи для здоров'я або розвитку дитини, відсутність перешкод відвіданню школи, їхній участі в затверджених компетентними органами влади програмах професійної орієнтації, підготовки або їхнім можливостям скористатися отриманим навчанням.
5. У випадку укладення договору з неповнолітньою особою слід пере-свідчитись про отримання згоди представників неповнолітньої особи на укладення такого договору.

Результати проведеного дослідження може бути використано на практиці, вони можуть стати предметом подальших наукових досліджень. ♦

ДОГОВІРНІ ВІДНОСИНИ

Список використаних джерел

1. Сергеев А.П. *Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации: Учебник — 2-е изд., перераб. и доп.* — М.: ТК Велби, 2004. — 752 с.
2. Якубова Е.В. *Охрана прав артиста-исполнителя в Российской Федерации: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Якубова Евгения Валерьевна.* — М., 2010. — 227 с.
3. Кокина С.Б. *Исполнение как объект прав артиста-исполнителя в Российской Федерации: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Кокина Светлана Борисовна.* — М., 2002. — 186 с.
4. Орлова О.Б. *Дееспособность физических лиц в российском гражданском праве: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Орлова Ольга Борисовна.* — М., 2009. — 201 с.
5. Остапенко А.В. *Дееспособность граждан как гражданско-правовая категория: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Остапенко Алексей Викторович.* — Волгоград, 2011. — 187 с.
6. Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року // Зібрання чинних міжнародних договорів України. — 1990. — № 1. — с. 205
7. Закон України «Про охорону дитинства» № 2402-III від 26 квітня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 30. — ст. 142
8. Декларація прав дитини від 20 листопада 1959 року // *Международная защита прав и свобод человека. Сборник документов.* — М.: Юридическая литература, 1990. С. 385–388.
9. Рекомендації про становище творчих працівників від 27.10.1980 // *Бюллетень законодавства і юридичної практики України.* — 2003. - № 3
10. Конвенція МОП про мінімальний вік прийому на роботу № 138 від 26 червня 1973 року // *Международная защита прав и свобод человека. Сборник документов.* — М.: Юридическая литература, 1990. — с. 368–375.
11. Council Directive 94/33/EC of 22 June 1994 on the protection of young people at work // *Official Journal L 216.* — 20/08/1994. — p. 0012–0020.
12. Цивільний кодекс України N 435-IV від 16 січня 2003 року // *Відомості Верховної Ради України.* — 2003. - № 40-44. — ст. 356
13. Сімейний кодекс України № 2947-III від 10 січня 2002 року // *Відомості Верховної Ради України.* — 2002. — № 21. — ст. 135
14. Jessica Kriegt. *There's No Business Like Show Business: Child Entertainers and the Law* // *U. PA. Journal of Labor and Employment Law*, 2004. — p. 429–449
15. M. William Krasilovsky, Sidney Shemel. *This Business of Music: the Definitive Guide to Music Industry.* — New York: Billboard Books, 2007. — 510 p.
16. Katherine Sand. *Child performers working in the entertainment industry around the world: An analysis of the problems faced* // *International Labour Office Geneva.* — WP 186, 2003. — 63 p.
17. Paul Allen. *Artist Management for the Music Business.* — Elsevier Inc., 2011. — 279 p.
18. Закон України «Про авторське право і суміжні права» № 3792-XII від 23 грудня 1993 року // *Відомості Верховної Ради України.* — 1994. — № 13. — ст. 64

Надійшла до редакції 17.09.2012 року